

OLIJ TA'LIM MUASSASALARIDA XORIJIY TILLARNI O'QITISHNI TAKOMILLASHTIRISHDA TALABALARNING KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Xudoyarova Ziyoda

TDIU Umumiy va aniq fanlar kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Xorijiy tilni o'rganish bugungi globallashgan dunyoda oliy ta'limning muhim tarkibiy qismidir. Til ko'nikmalarini samarali oshirish uchun talabalar motivatsiya, til o'rganish strategiyalari, madaniy kompetentsiya, o'z-o'zini aks ettirish va o'z-o'zini baholash, vaqtni boshqarish va intizom kabi bir qator kompetensiyalarga ega bo'lishi kerak. Ushbu kompetensiyalarni turli vositalar, masalan, til darslari, mustaqil ta'lim dasturlari, til o'rganish dasturlari, o'qituvchilarning yo'l-yo'riqlari va yordami orqali rivojlantirish mumkin. Ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish orqali talabalar o'zlarining mehnatga layoqatliligi va madaniy xabardorligini oshirishlari mumkin, bu esa ularni global ishchi kuchi talabalariga yaxshiroq tayyorlaydi. Oliy o'quv yurtlari ushbu kompetensiyalarni shakllantirishda va talabalarga til o'rganish borasida muvaffaqiyatga erishishda muhim rol o'ynaydi.

Аннотация

Изучение иностранного языка является важным компонентом высшего образования в современном глобализованном мире. Чтобы эффективно улучшить свои языковые навыки, учащиеся должны обладать рядом компетенций, включая мотивацию, стратегии изучения языка, культурную компетентность, самоанализ и самооценку, а также управление временем и дисциплину. Эти компетенции можно развивать с помощью различных средств, таких как языковые курсы, программы самообучения, программное обеспечение для изучения языка, а также руководство и поддержка инструктора. Развивая эти компетенции, учащиеся могут повысить свои возможности трудоустройства и культурную осведомленность, что сделает их лучше подготовленными к требованиям глобальной рабочей силы. Высшие учебные заведения играют решающую роль в развитии этих компетенций и помогают студентам добиться успеха в своих усилиях по изучению языка.

Abstract

Learning a foreign language is an essential component of higher education in today's globalized world. To improve their language skills effectively, students must possess a range of competencies, including motivation, language learning strategies, cultural competence, self-reflection and self-assessment, and time management and discipline. These competencies can be developed through various means, such as language classes, self-study programs, language learning software, and instructor guidance and support. By developing these competencies, students can enhance their employability and cultural awareness, making them better prepared for the demands of the global workforce. Higher education institutions play a critical role in fostering these competencies and helping students achieve success in their language learning endeavors.

Kalit so'zlar

Chet tillarini o'rganish Oliy ta'lim Kompetensiyalar Til o'rganish strategiyalari Madaniy kompetensiya O'z-o'zini aks ettirish O'z-o'zini baholash Vaqtni boshqarish Intizom Globallashuv Ishga joylashish Madaniy xabardorlik Til darslari O'z-o'zidan ta'lim dasturlari Til o'rganish dasturi O'qituvchining yo'l-yo'riq va yordami

Ключевые слова

Изучение иностранного языка, высшее образование, компетенции стратегии изучения языка, культурная компетентность, саморефлексия, самооценка тайм-менеджмент, дисциплина, глобализация, трудоустройство, культурная осведомленность, языковые занятия, программы самообучения, программное обеспечение для изучения языка, руководство и поддержка инструктора,

Key words

Foreign language learning Higher education Competencies Language learning strategies Cultural competence Self-reflection Self-assessment Time management Discipline Globalization Employability Cultural awareness Language classes Self-study programs Language learning software Instructor guidance and support

Kirish

Chet tilini mukammal bilish talabalarga nafaqat ilmiy izlanishlarida yordam beradi, balki globallashgan dunyoda ishga joylashish imkoniyatlarini ham oshiradi. Biroq, chet tilini o'rganish oson ish emas va u o'quvchilarning til ko'nikmalarini oshirish uchun ega bo'lishi kerak bo'lgan muayyan malakalarni talab qiladi. Ushbu maqolada biz oliy o'quv yurtlarida chet tillarini takomillashtirish uchun zarur bo'lgan talabalarning rivojlanish kompetensiyalarini muhokama qilamiz.

Motivatsiya har qanday o'quv jarayonining harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Chet tilini o'rganish kontekstida motivatsiya o'quvchining muvaffaqiyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Chet tilini o'rganishga qiziqqan talabalar o'zlarining til ko'nikmalarini yaxshilash uchun ko'proq kuch va vaqt sarflashadi. Aksincha, motivatsiyaga ega bo'lmagan talabalar tilni o'rganishga qiynalib, oxir-oqibat taslim bo'lishlari mumkin. Motivatsiyaning ikki turi mavjud: ichki va tashqi. Ichki motivatsiya o'quvchining ichidan kelib chiqadi va shaxsning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishi va zavqidan kelib chiqadi. Boshqa tomondan, tashqi motivatsiya boshqalarning mukofotlari yoki bosimi kabi tashqi manbalardan kelib chiqadi. Har ikki turdagi motivatsiya chet tilini o'rganishda samarali bo'lishi mumkin bo'lsa-da, ichki motivatsiya yanada barqaror va uzoq davom etadi.

Til ko'nikmalarini oshirish uchun talabalar o'rganishga undashlari kerak. Oliy o'quv yurtlari talabalarga tilni real hayotda qo'llash imkoniyatini berish orqali ichki motivatsiyani rivojlantirishi mumkin. Masalan, til almashish dasturlari, madaniy tadbirlar va chet elda ta'lim dasturlari talabalarga o'rganayotgan til va madaniyat bilan bog'lanishga yordam beradi. Bundan tashqari, o'qituvchilar o'quvchilarni tavakkal qilishga va hukm qilishdan qo'rqmasdan xato qilishga undaydigan ijobiy o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Til o'rganish strategiyalari o'quvchilarning til ko'nikmalarini yaxshilash uchun foydalanadigan usul va usullarni anglatadi. Tilni samarali o'rganuvchilar o'z o'rganish uslublari va til darajasiga mos keladigan turli strategiyalardan foydalanadilar. Ba'zi umumiy til o'rganish strategiyalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Lug'atni o'zlashtirish: Bu yangi so'z va iboralarni o'rganish va muloqot ko'nikmalarini yaxshilash uchun ularni kontekstda ishlatishni o'z ichiga oladi.

Grammatik amaliyot: Bu til qoidalarini o'rganish va ularni nutq va yozishda qo'llashni o'z ichiga oladi.

Tinglash va gapirish amaliyoti: Bu podkastlar yoki videolar kabi haqiqiy materiallarni tinglashni va hamkor yoki o'qituvchi bilan gaplashishni mashq qilishni o'z ichiga oladi.

O'qish va yozish amaliyoti: Bu kitoblar yoki maqolalar kabi haqiqiy materiallarni o'qish va ularga javob yozishni o'z ichiga oladi.

Yangi lug'at yoki grammatik qoidalarni eslab qolishga yordam berish uchun qisqartmalar yoki vizual belgilar kabi xotira vositalaridan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Tilni samarali o'rganuvchilar til ko'nikmalarini yaxshilash uchun ushbu strategiyalarning kombinatsiyasidan foydalanadilar. Oliy ta'lim muassasalari talabalarga til o'rganish dasturlari, repetitorlik xizmatlari yoki til almashish dasturlari kabi resurslarni taqdim etish orqali talabalarga ushbu strategiyalarni ishlab chiqishda yordam berishi mumkin. O'qituvchilar, shuningdek, samarali til o'rganish strategiyalarini modellashtirishlari va talabalarni ular uchun ishlaydigan yangi usullarni sinab ko'rishga undashlari mumkin.

Til va madaniyat bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, samarali muloqot qilish uchun o'rganilayotgan til madaniyatini tushunish juda muhimdir. Madaniy kompetentsiya deganda turli madaniyatlarga mansub odamlarni tushunish, qadrlash va ular bilan samarali muloqot qilish qobiliyati tushuniladi. Madaniy malakaga ega bo'lgan talabalar ona tilida so'zlashuvchilar bilan yaxshiroq muloqot qilishlari va o'rganayotgan tilning nozik tomonlarini tushunishlari mumkin. Madaniy kompetentsiyani rivojlantirish uchun talabalar birinchi navbatda o'rganayotgan til madaniyatini o'rganishlari kerak. Bu madaniy komponentlarni o'z ichiga olgan til darslari yoki o'quvchilarni madaniyat bilan tanishtiradigan darsdan tashqari mashg'ulotlar orqali amalga oshirilishi mumkin. Masalan, madaniy tadbirlarda qatnashish, an'anaviy taomlarni tatib ko'rish yoki ona tilida so'zlashuvchilar bilan til almashish dasturida qatnashish - bularning barchasi madaniy kompetentsiyani rivojlantirishning samarali usullaridir. Bundan tashqari, talabalar ochiq fikrli va yangi madaniy me'yorlarga moslashishga tayyor bo'lishi kerak. Bu yangi muloqot uslublarini, ijtimoiy me'yorlarni yoki o'zidan farq qiladigan urf-odatlarini o'rganishni o'z ichiga olishi mumkin. O'qituvchilar xilma-xillikni qadrlaydigan va madaniyatlararo muloqotni targ'ib qiluvchi mehmondo'st va inklyuziv ta'lim muhitini yaratish orqali o'quvchilarga madaniy kompetentsiyani rivojlantirishga yordam berishi mumkin.

O'z-o'zini mulohaza qilish va o'z-o'zini baholash oliy o'quv yurtlarida til ko'nikmalarini oshirish uchun muhim kompetensiyalardir. Tilni samarali o'rganuvchilar o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini bilishadi va o'z o'rganishlari uchun

mas'uliyatni o'z zimmalariga olishga tayyor. Til o'rganish tajribasi haqida fikr yuritish va ularning yutuqlarini baholash orqali talabalar yaxshilanishi kerak bo'lgan sohalarni aniqlashlari va shunga mos ravishda o'rganish strategiyalarini o'zgartirishlari mumkin.

O'z-o'zini mulohaza qilish o'z ta'lim jarayonini o'rganish va yaxshilash uchun yo'nalishlarni aniqlashni o'z ichiga oladi. Bu til o'rganish strategiyalarining samaradorligi haqida fikr yuritishni, tilda qiyinchilik tug'diradigan joylarni aniqlashni yoki til o'rganish maqsadlari sari taraqqiyotni baholashni o'z ichiga olishi mumkin. O'z-o'zini baholash o'z til qobiliyatlarini baholashni va kuchli va zaif tomonlarini aniqlashni o'z ichiga oladi. Bu tilni bilish testlarini topshirish yoki o'z nutqi, tinglash, o'qish va yozish qobiliyatlarini baholashni o'z ichiga olishi mumkin.

Oliy ta'lim muassasalari talabalarga til o'rganish tajribasi haqida fikr yuritish va ularning til ko'nikmalarini baholash imkoniyatini yaratib, o'z-o'zini aks ettirish va o'z-o'zini baholash kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Misol uchun, til darslari o'quvchilarni til o'rganish tajribasi haqida fikr yuritishga undaydigan jurnallar yoki guruh muhokamalari kabi o'z-o'zini aks ettirish faoliyatini o'z ichiga olishi mumkin. Tilni bilish darajasini aniqlash testlari o'quvchilarning til ko'nikmalarini baholash va yaxshilanishi lozim bo'lgan sohalar bo'yicha fikr-mulohazalarini bildirish uchun ham qo'llanilishi mumkin.

Taxlil va natijalar.

Chet tilini o'rganish vaqt va intizom talab qiladi. Tilni samarali o'rganuvchilar o'z vaqtlarini samarali boshqarishga qodir va til o'rganishni ustuvor vazifa qilib oladi. Bu har kuni o'qish uchun ajratilgan vaqtni ajratish, til o'rganishni boshqa mashg'ulotlardan ustun qo'yish yoki til o'rganish mashg'ulotlarini o'z ichiga olgan jadval tuzishni o'z ichiga olishi mumkin.

Vaqtni boshqarish va intizom, ayniqsa, onlayn kurslar yoki mustaqil ta'lim dasturlari kabi rasmiy sinfdan tashqarida chet tilini o'rganayotgan talabalar uchun juda muhimdir. Bunday vaziyatlarda talabalar til o'rganish maqsadlari sari olg'a siljishlari uchun o'z-o'zini rag'batlantirish va intizomli bo'lishlari kerak.

Oliy o'quv yurtlari talabalarga resurslar va yordam berish orqali vaqtni boshqarish va intizomli kompetensiyalarni rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Masalan, til o'rganish dasturlari yoki ilovalari o'quvchilarga til o'rganish faoliyatida tartibli bo'lishga yordam beradi. O'qituvchilar, shuningdek, til o'rganish maqsadlarini belgilash, taraqqiyot haqida fikr bildirish, qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish orqali yo'l-yo'riq va mas'uliyat bilan ta'minlashi mumkin.

Xulosa va takliflar

Xozirgi globallashgan dunyoda chet tilini o'rganish oliy ta'limning muhim qismidir. Biroq, til ko'nikmalarini yaxshilash faqat til kurslariga borishdan ko'ra ko'proq narsani talab qiladi. Talabalar o'zlarining til ko'nikmalarini samarali oshirish uchun motivatsiya, til o'rganish strategiyalari, madaniy kompetentsiya, o'z-o'zini aks ettirish va o'z-o'zini baholash, vaqtni boshqarish va intizom kabi bir qator vakolatlariga ega bo'lishlari kerak. Ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish orqali talabalar nafaqat til ko'nikmalarini yaxshilashlari, balki ularning ish qobiliyati va madaniy xabardorligini oshirishlari mumkin. Oliy ta'lim muassasalari ushbu kompetensiyalarni rivojlantirishda va talabalarga til o'rganishda muvaffaqiyatga erishishda muhim rol o'ynashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dornyei , Z. (2005). *Til o'rganuvchining psixologiyasi: ikkinchi tilni o'zlashtirishdagi individual farqlar*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
2. Gudykunst , Jahon banki (2012). *Farqlarni bartaraf etish: Guruhlararo samarali muloqot*. Sage nashrlari.
3. Oksford, RL (2011). *Til o'rganish strategiyalarini o'rgatish va tadqiq qilish*. Routledge.
4. P. (2018). *Chet tilini o'rganishda motivatsiyaning o'rni*. *Journal of Education and Practice*, 9(2), 1-7.
5. Van de Poel , K. va Li, M. (2016). *Uyda baynalmilallashtirish orqali madaniyatlararo kompetentsiyani rivojlantirish: Xitoy universiteti misolida*. *Journal of Studies in International Education*, 20(4), 366-383.
6. Vardi , I. va Bitan , T. (2017). *Chet tilini o'rganishni o'z-o'zini tartibga solish: tizimli tahlil*. *Ta'lim tadqiqotlari sharhi*, 22, 107-117.
7. Zimmerman, BJ (2013). *Kognitiv modellashtirishdan o'z-o'zini tartibga solishgacha: ijtimoiy kognitiv martaba yo'li*. *Pedagogik psixolog*, 48(3), 135-147.

ЎҚУВ ФАНЛАРИ МАЗМУНИНИ ИНТЕГРАЦИЯЛАШ –ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна

ТДИУ, профессори, педагогика фанлари доктори

Аннотация

Ушбу мақолада олий таълим тизимида ижтимоий-иқтисодий ва гуманитар ўқув фанлари мазмунини интеграциялаш масаласи қаралади. Шунингдек, ўқув фанлари мазмунини интеграциялашга қўйиладиган педагогик талаблар ишлаб чиқилган.

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос интеграции содержания социально-экономических и гуманитарных учебных предметов в систему высшего образования. Также разработаны педагогические требования к интеграции содержания учебных предметов.

Abstract

This article deals with the integration of socio-economic and social subjects in the higher education system. And also developed a pedagogical requirement for the integration of educational subjects.

Калим сўзлар

Интеграция, ўқув фанлари, турдошлик, кўп фанлилик, фанлараро боғлиқлиги, педагогик талаблар, иерархик даража, таълим сифати ва самарадорлиги.